

УДК 78.071.1(477)(092)

DOI:

Дзвенислава Василик, старший викладач кафедри методики музичного виховання і диригування
Інституту музичного мистецтва
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОЕЗІЙ ОЛЕКСАНДРА ОЛЕСЯ ТА ОЛЕГА ОЛЬЖИЧА У ТВОРЧОСТІ БОГДАНИ ФІЛЬЦ: СУСПІЛЬНО-КРЕАТИВНИЙ АСПЕКТ

Стаття присвячена аналізу вокальних композицій української композиторки Богдани Фільц на слова представників "Празької школи" Олександра Олеса і Олега Ольжича в контексті національної культури. У розвідці висвітлюється втілення національної ідеї у вокальних творах Богдани Фільц на основі аналітичного підходу до літературних та музичних виразових засобів. Досліджується специфіка композиторського мислення, розглядаються суспільно-креативні аспекти творчості Б. Фільц, визначаються напрямки розвитку національної музичної культури.

Ключові слова: "Празька школа"; Олесь Ольжич; український музичний націоналізм; виразові засоби.

Лит. 9.

Dzvenyslava Vasylyk, Senior Lecturer of the Methodology of
Music Education and Conducting Department
Institute of Musical Art Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE INTERPRETATION OF POEMS BY OLEKSANDER OLES AND OLEH OLZHICH IN THE WORK OF BOHDANA FILTS: SOCIALLY CREATIVE ASPECT

The primary task of the creative intelligentsia is the upbringing of the nation, work for the growth of its cultural and intellectual level. The social and creative aspect of musical culture is at this stage in the adoption of a national idea – the idea of state independence, in the incarnation of the unity of the nation as a guarantee of Ukrainians as a guarantee of the development of the state.

The awareness of the need for the consolidation of all intellectual forces around the national idea, set forth in the poems of the representatives of the "Prague School" Oles and Olzhich, resonates with contemporary thoughts and ideas of Ukrainian society. The struggle for the nation's spiritual sovereignty is based on the preservation of history and traditions, the advocacy of national identity. The composer's work B. Filts is based on the principles of musical nationalism, which is in the national consciousness and expressed in creativity, based on national cultural values.

The motive force of national progress in the poetry of Olesia and Olzhich is optimism, amplified by the musical interpretation of Bohdan Filts. The creativity of Bohdan Filts is directed primarily at the education of the nation, on the establishment of its belief in itself, in its state.

The article is devoted to the analysis of vocal compositions of Ukrainian composer Bohdan Filts for the words of representatives of the "Prague School" by Oleksander Oles and Oleh Olzhich in the context of national culture. The intelligence focuses on the embodiment of the national idea in the new vocal works of Bohdan Filts on the basis of an analytical approach to literary and musical expressions. The specificity of composer thinking is explored, social and creative aspects of creativity B. Filz are considered, directions of development of national musical culture are determined.

Keywords: "Prague School"; Oles Olzhich; Ukrainian musical nationalism; expressive means.

Вступ. Живемо нині у складному світі, і, зрозуміло, що, в першу чергу, від нас самих залежить наше майбутнє, як державної нації, як одного з найстаріших європейських народів. В перипетіях військових дій і політичних суперечок, серед безладу в суспільстві і хаосу в культурі та освіті першочерговим завданням творчої інтелігенції є виховання нації, праця для зростання її культурного та інтелектуального рівня. Суспільно-креативний аспект музичної культури полягає на даному етапі в утвердженні національної ідеї – ідеї незалежності держави, в

укоріненні у свідомості українців єдності нації, як запоруки розвитку держави.

У сучасному світі, в теперішніх обставинах гостро постає питання національної консолідації. Важливе місце в нашій сучасній культурі займає музика, яка, як і у всі часи, була невід'ємною частиною виховання народу: його об'єднання навколо спільної мети, згуртованості та єдності. Але, на жаль, в сучасному ефірному просторі України звучить украй мало такої музики, що могла б назватися "націєтворчою". В більшості своїй лунає те, що належить більше "поколінню холопів", а не "нації,

дужий і вічний як Бог” (Ольжич). Важливою зараз є творчість українських композиторів, які своїми творами виховують суспільство. Провідне місце у національній музиці, що має найбільший вплив на найширші кола суспільства є музика до слів український поетів – хорові твори та солоспіви. Серед безлічі композицій на слова українських поетів чільне місце займають твори на слова Шевченка, Франка, Лесі Українки. Репрезентовані в національній музиці і поети Празької школи.

Постановка проблеми і аналіз основних досліджень та публікацій. Про “Празьку школу” та її представників написано чимало літературознавчих праць, серед авторів яких О. Кобець, Б. Червак, Н. Лівіцька-Холодна, Ю. Шевельов, Я. Пастернак, М. Шляхтиченко, Ю. Гусар, М. Жулинський, М. Зеров, В. Кедровський та ін. Літературознавчий термін “Празька школа” був започаткований Володимиром Миколайовичем Державиним – українським поетом, перекладачем, літературознавцем та літературним критиком, членом Наукового товариства імені Шевченка та Української Вільної Академії Наук.

Загальновідомими у широких колах є імена представників “Празької школи” – Олександра Олеся, Олега Ольжича, Олени Теліги. Вірші цих авторів звучать у багатьох музичних творах – солоспівах, хорових композиціях, естрадній музиці.

Ще одна музична інтерпретація поезій Олександра Олеся, Олега Ольжича і Олени Теліги здійснена українською композиторкою Богданою Фільц. У 2017 році була опублікована збірка солоспівів Б. Фільц для голосу у супроводі фортепіано “Велети розкутого духу” (редактори-упорядники – Олександра Німилович, Дзвенислава Василик), куди увійшли твори на слова Лесі Українки, Олени Теліги, Олександра Олеся, Олега Ольжича.

Про Богдану Фільц та її творчість написано чимало статей та наукових розвідок. Відомі дослідження М. Юрченка, У. Молчко, О. Німилович, Г. Ляшенка, Л. Ніколаєвої, Л. Садової, М. Загайкевич, Н. Костюк, М. Гулковського, О. Смоляка, Л. Яросевич, С. Павлишин, С. Грици, М. Ластовецького, О. Фрайт та багатьох інших. В дослідженнях висвітлюється життєвий та творчий шлях композиторки, досліджується специфіка композиторського мислення, музикознавча діяльність, характеризуються фортепіанні, хорові та вокальні твори. Нові солоспіви, що написані в 2015–2017 рр. наразі залишаються поза увагою музикознавців, з огляду на те, що ще не були опубліковані.

Метою розвідки є висвітлення втілення

національної ідеї у нових вокальних творах Богдани Фільц на слова Олександра Олеся і Олега Ольжича на основі аналізу поетичних та музичних виразових засобів.

Виклад основного матеріалу. Основним принципом у доборі літературних текстів до своїх творів в Б. Фільц є не лише високохудожня поезія, але, основне, така поезія, що несе в собі націєтворчий потенціал. Вся творчість композиторки несе в собі “священну любов до України, цей не зовнішньо показний, а внутрішній патріотизм” [1, 126].

Патріотизм поетів “празької школи” також не був показним. Більшість з них потрапили в еміграцію власне через свій патріотизм. Олександр Олесь (Олександр Іванович Кандиба), якому 5 грудня виповнюється 140 років з дня народження, у 1919 році виїхав до Будапешта як аташе з питань культури посольства Української Народної Республіки в Угорщині. Суспільно-політичні зміни на Україні не дозволили Олесеві повернутися додому. У Празі Олесь був одним з ініціаторів відкриття Українського клубу, безпосередньо брав участь у заснуванні Українського вільного університету, надавав допомогу у фінансуванні.

У непростий для України час Олександр Олесь став символом цілого періоду початку ХХ століття. Вірші поета стали знаменами для свідомої молоді, яка прагнула домогтися самостійності своєї країни. Літературознавці впевнені, що, крім Шевченка, ні до, ні після Олександра Олеся рівних йому по силі поетичного таланту в українській історії не було.

Іван Франко, пишучи рецензію на збірку Олеся “З журбою радість обнялася”, висловлюється: “Весною дише від цих віршів. Виступає молода сила, в якій уже тепер можна повітати майстра віршової форми і легких, граціозних пісень. Майже кожен віршик так і проситься під ноги, має в собі мелодію” [9, 224]. За словами Франка, Олесь характеризує свою поезію віршем:

Як зграя радісна пташок,
Легкі і сніжно-білі
Пісні мої під небом десь
Літали і дзвеніли,
І з неба кликали вони
До братства, до любові...
Та час проносячись бризнув
На їхні крила крові.

До поезії Олександра Олеся композиторка зверталася часто. У 1982 р. побачив світ цикл “Хорові акварелі”, у 1983 р. – збірка пісень для дітей “Від зими до зими”. У 1998 р. появились твори на слова Олеся для мішаного хору без

супроводу “Веснянка”, “Тихо у полі”, “Троянди”, у 1999 р. у Тернополі був опублікований вокальний цикл на вірші поета “Срібні струни”, присвячений професору С. Людкевичу (Вступне слово Л. Ярославич). До циклу увійшли твори “О, ще не всі умерли жалі”, “Ніжну, ніжну, як подих биліни”, “В небі жайворонки в’ються”, “Єсть квіти такі, що ніколи не квітнуть”, “Затремтіли струни у душі мої”, “Весняний вітер”.

До збірки “Велети розкутого духу” увійшли два солоспіви на слова Олександра Олеся “Як довго ждали ми своєї волі слова”, написаний 22 лютого 2015 року і “Золоті, прекрасні мрії”, написаний 15 березня цього ж року.

Життєстверджуюче начало і вдячність рідному народові виражені у поезії Олеся “Як довго ждали ми своєї волі слова” [7, 22 – 25].

Музична інтерпретація вірша композиторкою підкреслює основну ідею поезії – прославлення рідного народу і його мови. У піднесено-радісному **Allegretto** кантиленна мелодія поєднується з пульсуючими шістнадцятими у фортепіанній фактурі, закличними інтонаціями, висхідною динамікою. Перехід до кульмінаційного періоду літературного тексту **Maestoso cantabile** відбувається в поєднувальній частині **Andante rubato**, де фортепіанна партія має провідну роль, а у вокальній партії єдиним низхідним мотивом “Як довго ждали ми...” підкреслено суть не лише першого поетичного періоду, але і суть боротьби за нашу рідну мову, за збереження якої ми змушені боротися і зараз. Частина **Maestoso cantabile** характеризується насиченою акордовою “хоровою” фактурою у партії фортепіано, яка підкреслює тему, що викладена у вокальній партії.

Солоспів “Золоті прекрасні мрії” [7, 18 – 21] виражає закладену в поезії Олеся радість: стрімке **Allegro** вступу переходить в наспівну ніжну мелодію, яка поступово з допомогою виразових засобів (висхідної динаміки, підвищення теситури вокальної партії, насичення фортепіанної фактури, її розширення до крайніх регістрів) сягає кульмінації на словах “Ви правдились!” У цьому солоспіві на слова Олеся виражені вікові сподівання та мрії цілого народу про власну державу. “Музика тонко перегукується і підтримує закладені в тексті прекрасні емоційні відчуття радісних мрій (золотих – як ознаки чистоти, святості і переконаності у їхньому справдженні) про щасливе майбуття українського народу, яке асоціюється з теплим “сонцем нашої весни” – символом відродження України” [4, 5].

В українській культурі початку ХХ століття домінують почуття непримиренності до противника, прагнення до боротьби. Зразком

поета-борця є постать поета Олега Ольжича – “лицаря без страху і докору” [5].

Солоспіви на слова Олега Ольжича “Зима панує над селом” і “О Націє, дужа і вічна як Бог” є “пластичною проекцією настрою” [8,10], в якому перебував молодий поет в час написання цих віршів. Син Олександра Олеся – Олег Ольжич (Кандиба), (21 липня 2017 року йому виповнилося 110 років), член проводу Українських націоналістів поклав своє життя у боротьбі за незалежність України – був замордований у Заксенхаузені в 1944 році.

За життя О. Ольжич видав лише дві книжки поезій: “Рінь” (Львів, 1935) та “Вежі” (Прага, 1940). Третя збірка “Підзамчя”, упорядкована самим автором, побачила світ уже після його смерті.

На думку літературознавців, Ольжич – творець свого власного художнього стилю: “Поетика О. Ольжича докорінно відрізняється від попередніх поетичних традицій. Митець створив власний оригінальний художній стиль, що виник на ґрунті так званого “природного стилю”, властивого рідній мові; водночас він сформований безпосереднім впливом сучасної поету грізної доби, її культурними та літературними самками та уподобаннями” [6, 60].

Солоспів “Зима панує над селом” написаний Б. Фільц 20 грудня 2016 року [7, 44 – 49]. Поезія “Зима панує над селом” є яскравим прикладом оптимізму в нестерпних умовах. Поезію написано на основі принципу паралелізму, що притаманний українській народній творчості: в початковому періоді (дві перші строфи) поет описує зимову природу – холод і скутість, подекуди осяяні сонячним променем, від якого “зі сну встає життя нове”; у другому періоді цей сам стан переноситься у опис рідного краю і народу, що “не спить”, “вибухи повстання” які “пророкують час світання” – час відродження України. Солоспів написаний “по висхідній”: всі музичні виразові засоби підпорядковуються основній ідеї вірша – віри у перемогу свого народу: зростання динаміки, теситури вокальної партії, згущення фактури, поява маршових закличних інтонацій.

Солоспів “О націє, дужа і вічна, як Бог” появився 15 січня 2017 року [7, 49 – 54]. В солоспіві інтерпретовані поезії з циклу “Незнаному воякові” №20 і №21. №20 – вірш “О Націє, дужа і вічна, як Бог!” – поданий у солоспіві повністю. З №21 – “Товаришу, ти, чие тіло вжила...” – композиторкою викладена друга строфа: “І ми будем гідні...”, яка є кульмінацією цього солоспіву зокрема та всієї збірки “Велети розкутого духу”. Головна ідея всього поетичного циклу

“Незнаному воякові” підпорядкована одній меті: щоб “нація дужа і вічна, як Бог”, перемагаючи ворогів, утвердилась на своїй землі. Стрімкий, пульсуючий ритмічний рисунок вокальної партії солоспіву, маршовий характер твору, потужна динаміка, мажорна тональність – виразові засоби, що підпорядковані смислового навантаженню літературного тексту – підкресленні ідеї: величі і незламності розкутого духа української нації.

Висновки. Усвідомлення необхідності консолідації всіх інтелектуальних сил навколо національної ідеї, викладене в поезіях Олеся й Ольжича, резонує і з сучасними думками та ідеями українського суспільства.

Боротьба за духовний суверенітет нації базується на збереженні історії та традицій, у відстоюванні національної ідентичності. Композиторська творчість Б. Фільц базується на засадах музичного націоналізму, що полягає в національній свідомості і виражається в творчості, оснований на національних культурних цінностях. “...націоналізм у музиці, штуці, поезії, як і взагалі в у культурі – се ніщо інше, як лиш різнорідна форма вираження того самого духовного змісту, тих самих людських ідей і змагань” [3, 35].

Історія життя Б. Фільц (знищення радянськими окупантами родини, заслання у Казахстан, втрата батьків і брата) та навчання у велетів української музики Людкевича та Ревуцького викристалізувала творчий метод композиторки, однією з рис якого, на думку М. Загайкевич, є “пошуки поезії високого гатунку, яка відповідає її особистому світосприйняттю. Звернення композиторки виключно до україномовної поезії навіть у часи посиленої русифікації є невід’ємною рисою її творчого мислення” [2, 18].

Рушійною силою національного поступу в поезіях Олеся і Ольжича виступає оптимізм, який підсилений музичною інтерпретацією Богдани Фільц. Творчість української композиторки Богдани Фільц спрямована передусім на виховання нації, на усталення її віри в себе, в свою державу. Солоспіви на слова Ольжича та Олеся є потужним імпульсом до поступу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загайкевич М. Богдана Фільц. Творчий портрет. – Київ – Тернопіль: Астон, 2003. – 144 с.
2. Загайкевич М. Симбіоз поезії і музики у творчості Богдани Фільц // Музична україністика: сучасний вимір: Збірник наукових статей на пошану заслуженої діячки мистецтв України, композиторки, кандидата мистецтвознавства Богдани Фільц / Редактор-упорядник – кандидат мистецтвознавства В. Кузик. – К.: ІМФЕ ім.

М.Т.Рильського НАН України, 2010. – вип. 5. – С. 17–23.

3. Людкевич С. Націоналізм у музиці / Дослідження, статті, рецензії. Т.1 / Упор., ред., вст. ст. і прим. З. Штундер. – Львів: Дивосвіт, 1999. – С. 35–52.

4. Німилович Олександра. “Велети розкутого духу”: солоспіви Богдани Фільц до віршів Лесі Українки, Олександра Олеся, Олени Теліги й Олега Ольжича / Фільц Богдана. Велети розкутого духу. Солоспіви для голосу в супроводі фортепіано: навчальний посібник / Редактори-упорядники: Олександра Німилович, Дзвенислава Василик. – Дрогобич: Посвіт, 2017. – С. 3–8.

5. Самчук У. Лицар без страху і докору (О.Ольжич) // Слово і час. – 1997. – №1. – С.16–21.

6. Таран О. Своєрідність поетичної манери О. Ольжича // Слово і час. – №4. – С. 59–61.

7. Фільц Богдана. Велети розкутого духу. Солоспіви для голосу в супроводі фортепіано: навчальний посібник / Редактори-упорядники: Олександра Німилович, Дзвенислава Василик. – Дрогобич: Посвіт, 2017. – 56 с.

8. Франко І. “Каменярі. Український текст і польський переклад. Дещо про штуку перекладання” // Франко І. Зібрання творів у п’ятдесяти томах. Т. 39. – Київ: Наукова думка, 1983. – С. 7–20.

9. Франко І. О. Олесь “З журбою радість обнялася” // Франко І. Зібрання творів у 50 т. – Київ, Наукова думка, 1984. – Т. 37. – С. 224 – 227.

REFERENCES

1. Zahaikivych, M. (2003). *Bohdana Filts. Tvorchyi portret* [Creative portrait]. Kyiv Ternopil: Aston, 144 p. [in Ukrainian].
2. Zahaikivych, M. (2010). *Symbios poezii i muzyky u tvorchosti Bohdany Filts* [Symbiosis of poetry and music in the works of Bogdana Filts]. *Musical Ukrainian Studies: A Modern Dimension: A Collection of Scientific Articles for the Honor of the Honored Art Worker of Ukraine, Composer, Candidate of Art History Bogdana Filts*. Kyiv: IMFE im. M.T.Rylskoho NAN Ukrainy, no 5, pp. 17–23. [in Ukrainian].
3. Liudkevych, S. (1999). *Natsionalizm u muzytsi* [Nationalism in music]. Research, articles, reviews. Vol.1. Lviv: Dyvosvit, pp. 35–52. [in Ukrainian].
4. Nymylovych Oleksandra (2017). “Velely rozkutoho dukhu”: solospivy Bohdany Filts do virshiv Lesi Ukrainky, Oleksandra Olesia, Oleny Telihy y Oleha Olzhycha [“Giants relaxed spirit”: Solo Singing Bogdana Filts to Lesja Ukrainian, Alexander Oles, Helen Teliga and Oleh Olzhych]. *Filts Bogdana*.

**ФОРТЕПІАННІ П'ЄСИ ДЛЯ МОЛОДІ КОМПОЗИТОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ
У ПРАКТИЦІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
(на прикладі фортепіанного циклу для дітей Стефанії Туркевич)**

Giants relaxed spirit. Songs for voice accompanied by a piano: a textbook. Drohobych: Posvit, pp. 3–8. [in Ukrainian].

5. Samchuk, U. (1997). *Lytsar bez strakhu i dokoru* (O. Olzhych). [Knight without fear and reproach (O. Olzhich)]. *Word and time*, no 1, pp. 16–21. [in Ukrainian].

6. Taran, O. (1997). *Svoieridnist poetychnoi manery O. Olzhycha* [The peculiarity of the poetic style of O. Olzhych]. *Word and time*, no 4, pp. 59–61. [in Ukrainian].

7. Filts Bohdana. (2017). *Velety rozkutoho dukhu. Solospivy dlia holosu v suprovodi*

fortepiano: navchalnyi posibnyk [Giants relaxed spirit. Songs for voice accompanied by a piano: a textbook]. Drohobych: Posvit, 56 p. [in Ukrainian].

8. Franko, I. (1983). *Kameniari*. Ukrainskyi tekst i polskyi pereklad. *Deshcho pro shtuku perekładannia* [Masons. Ukrainian text and Polish translation. Something about art translation]. *Collected works in fifty volumes*. Kyiv, Naukova dumka, Vol. 39, pp. 7–20. [in Ukrainian].

9. Franko, I. (1984). *O. Oles. Z zhurboiu radist obnialasia* [O. Oles. With a sorrow joy hugs]. *Collected works in fifty volumes*. Kyiv, Naukova dumka, Vol. 37, pp. 224 – 227. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 24.04.2018

УДК 780.616.432:78.071.1(100=161.2)

DOI:

*Наталія Ек, старший викладач кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

**ФОРТЕПІАННІ П'ЄСИ ДЛЯ МОЛОДІ КОМПОЗИТОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ
У ПРАКТИЦІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА
(на прикладі фортепіанного циклу для дітей Стефанії Туркевич)**

Стаття розкриває особливості фортепіанного педагогічного доробку відомої української композиторки Стефанії Туркевич, а також проблеми їхнього творчого використання в процесі музичного виховання молоді. Примітно, що за останні два десятиріччя твори цієї української композиторки публікуються та впроваджуються до концертного та навчального репертуару, а п'єси для дітей послужать у вихованні громадянськості, патріотизму, національної свідомості української молоді.

Ключові слова: Стефанія Туркевич; фортепіанна музика; цикл; мініатюра; образність; педагогічний репертуар.

Лит. 6.

*Nataliya Ek, Senior Lecturer of the Music Studies and Piano Playing Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*

**THE PIANO PIECES FOR YOUTH BY COMPOSERS OF THE UKRAINIAN DIASPORA
IN THE PRACTICE OF A TEACHER OF MUSICAL ART (AS THE EXAMPLE,
THE PIANO CYCLE FOR CHILDREN BY STEPHANIYA TURKEYVYCH)**

The peculiarities of the piano pedagogical work of the famous Ukrainian composer Stephaniya Turkevych as well as the necessity of its creative use in the process of musical education of young people are revealed in the article.

Stephaniya Turkevych was the first Ukrainian female composer, whose work has become a significant contribution to our professional music. She has been a student of V. Barvinskiy and A. Khybinskiy in Lviv, V. Kurtz, Ye. Lyalevych, F. Virer, Y. Marx in Vienna, O. Shin in Prague and has become a great pianist, accompanist and composer. The creativity after her emigration (England) for many years was withdrawn from both the concert and educational process as well as from the scientific circulation. First of all the artist referred to the children's repertoire, in particular the piano. The cycle of pieces for children by S. Turkevych consists of nine various miniatures, which has been created during 1936–46 and devoted to her grandson Roman. Each of them has a concise program name. The author tried to reproduce the image by certain musical means, which is based in the creation and close to the children. The collection is useful as educational material, because it contributes to the increase of piano mastery of students, formation of their outlook, independence of musical thinking. The miniatures reveal the original individual style of the composer, her special interpretation and investigation of folk patterns with an interesting and unusual intonation-harmonic composition (inclination to diatonic, use of dissonant combinations, parallel intervals and triads). Thus it is interesting to examine this approach during studying various ways of investigation of folk samples in professional art.

It is noteworthy that the works by this Ukrainian composer have been published and introduced into the